

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Сьох Катерини Ярославівни на дисертаційне дослідження Довганя Олександра Олександровича на тему «Реалізація права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Підготовлене дослідження присвячене проблематиці конституційно-правового регулювання і реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів. У Конституції України закріплено основи політичного, економічного та ідеологічного різноманіття, заборона цензури, гарантії права на свободу думки і слова, а також право вільно висловлювати свої погляди і переконання. Крім того, кожна людина і громадянин наділені правом вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким зручним для них способом. Проте реалізація цих прав, особливо в професійній журналістській діяльності, часто супроводжується численними порушеннями, що мають або можуть мати негативні наслідки для життя і здоров'я журналістів, їх репутації та безпеки їхньої професійної діяльності. Систематичний тиск на медійників, які проводять важливі журналістські розслідування, незаконне стеження і прослуховування, втручання в особисте життя (наприклад, Bihus.Info та інших), викликають широкий розголос і відповідну реакцію світової спільноти. Це завдає серйозних іміджевих втрат державі, інформаційній та національній безпеці, а також підриває демократичні основи державного і суспільного життя.

Вищезазначене підсилює потребу як вивчення, так і вжиття відповідних своєчасних дієвих заходів, акумулювання зусиль законодавців, науковців і безпосередньо самої журналістської спільноти, задля реформування медійного права і законодавства України. Тобто, перед науковцями виникла низка невідкладних завдань, що необхідно виконати в найближчій перспективі.

Вважається, що навіть складні наукові завдання, включаючи міжгалузеві, мають базуватися на теоретичних і конституційно-правових основах.

Загалом розкриття конституційно-правових засад забезпечення реалізації права на свободу думки і слова в сучасних умовах є складним, але важливим завданням, що необхідне як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Недостатнє вивчення цього питання, недосконалість законодавчої бази та нестача порівняльно-правових досліджень у цьому напрямі викликають підвищений науковий інтерес як в Україні, так і за її межами. Спостерігаються науковий інтерес зі схожої проблематики, зокрема, з кримінально-правових і кримінологічних аспектів професійної діяльності журналістів через призму злочинів проти професійної діяльності журналістів. Прикметно, що ці здобутки знайшли відповідне відображення та аналіз на сторінках рецензованої праці.

У цілому запропонована тема «Реалізація права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів» є надзвичайно актуальною з огляду на її політико-правове, соціальне та конституційне значення як для України, так і для сучасного глобалізованого світу. Порушена проблематика цікава для науковців, владних інституцій, журналістського середовища, правозахисних організацій і т.д.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Ретельний аналіз дисертаційної роботи і наукових публікацій здобувача демонструє, що чітке та конкретне визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження стало надійним підґрунтям для побудови логічної та послідовної структури дисертації. Такий підхід дозволив автору всебічно та ґрунтовно дослідити обрану тему, не виходячи за межі встановленого обсягу дисертації, та забезпечити повноту розкриття поставлених питань.

Під час роботи над дисертацією здобувач опрацював значну кількість джерел, не обмежуючись лише галуззю конституційного права, а й залучаючи матеріали з кримінального, адміністративного, міжнародного права, теорії та історії держави і права, філософії права тощо. Таке широке охоплення й вивчення джерельної бази дозволило автору успішно вирішити поставлене наукове завдання,

надати відповіді на актуальні та значущі питання, що мають як теоретичне, так і практичне значення для науки та правозастосовної діяльності.

Метою дисертаційного дослідження є з'ясування особливостей законодавчого регулювання і реалізації права на свободу думки і слова в професійній діяльності журналістів, а також формулювання на цій основі пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства України і правозастосовної практики у даній сфері. Для досягнення зазначеної мети поставлено ряд завдань, що були успішно вирішені.

Серед ключових аспектів заявленої проблематики автором розглянуто: стан наукової розробки та методологію дослідження конституційно-правових засад забезпечення реалізації права на свободу думки і слова; соціально-правову природу цього права; принципи його забезпечення; особливості нормативно-правової бази та інституційного механізму захисту права на свободу думки і слова; конституційно-правове регулювання даного права в Україні та інших країнах; судовий захист даного права загалом і у професійній діяльності журналістів зокрема; узагальнення способів і напрямів вдосконалення конституційно-правових засад захисту права на свободу думки і слова тощо.

На основі проведеного дослідження здобувач сформулював низку обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на подальше вдосконалення конституційно-правових засад забезпечення реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів.

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення у 12 наукових публікаціях автора, серед яких чотири статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України, одна стаття у закордонному виданні, одна стаття в колективній монографії та шість тез доповідей, представлених на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Як власне робота, так і публікації за темою дисертації відзначаються зв'язком з науковими програмами, планами, темами. Йдеться про національні й міжнародні стратегічні документи, наукові проекти і програми, планові теми тощо. Дане

дослідження відповідає Основним науковим напрямам з найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки, затвердженим постановою президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 р. №30, а також Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки, схваленим Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 р., Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, затвердженим рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 р.

Таким чином, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Довганя Олександра Олександровича на тему «Реалізація права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів» виконане на високому науковому рівні, відповідає всім встановленим вимогам, а публікації здобувача повною мірою відображають зміст заявленої наукової проблематики та демонструють глибину проведеного дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертаційна робота Довганя О. є новаторським дослідженням у сфері конституційного права України, оскільки вона присвячена комплексному та ґрунтовному аналізу теоретичних засад та практичних проблем, пов'язаних із реалізацією права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів у контексті конституційно-правового регулювання. Автор представив низку результатів і висновків, які характеризуються високим ступенем наукової новизни та були отримані вперше у вітчизняній науці конституційного права.

Зокрема, запропоновано авторське визначення права на свободу думки і слова у суб'єктивному значенні, розглядаючи його як невід'ємне природне право людини, що охоплює широкий спектр можливостей формувати, розвивати, виражати і відстоювати власні думки, погляди та переконання у різних формах і способах, а також збирати, шукати, отримувати, фіксувати, зберігати, поширювати

і використовувати інформацію та ідеї, у тому числі за допомогою медіа, з урахуванням законодавчо встановлених обмежень. Різні методологічні підходи було застосовано при викладенні авторської позиції щодо трактування власне права на свободу думки і слова, його ознак, змістовних характеристик і процедур забезпечення.

Автор обґрунтував необхідність розмежування загальних та спеціальних конституційно-правових принципів регламентації і реалізації права на свободу думки і слова, виокремивши останні як такі, що стосуються професійної діяльності журналістів. Крім того, у роботі узагальнено систему джерел конституційно-правового забезпечення права на свободу думки і слова в професійній діяльності журналістів в Україні, яка включає міжнародні договори, Конституцію України, закони та підзаконні акти, акти Конституційного Суду України, судову практику тощо.

Уперше у вітчизняній науці здобувачем було аргументовано визначено поняття міжнародно-правових стандартів права на свободу думки і слова в професійній діяльності журналістів, а також розкрито механізм реалізації даного права. На основі проведеного дослідження автор сформулював пропозиції щодо внесення змін і доповнень до законодавства України, спрямованих на підвищення медійної та електоральної культури, захист безпеки журналістів і їх професійної діяльності, усунення прогалин, суперечностей і термінологічних неточностей у правовому регулюванні. Зокрема, запропоновано нову редакцію частини другої статті 34 Конституції України, заміну термінів у Кримінальному кодексі України, зміни до примітки статті 231 КК України тощо.

Окрім зазначених вище, дисертаційна робота містить й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження Довганя О. та демонструють його значний внесок у розвиток науки конституційного права, вдосконалення правового регулювання та практики реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів в Україні.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, а також сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Довганя О.О. не викликає суттєвих зауважень та заперечень. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, представлені у дисертації, є достатньо аргументовані, повною мірою відповідають меті й завданням роботи. Вони чітко викладені у загальних висновках дисертації та знайшли відображення в опублікованих працях здобувача. Висновки дисертаційної роботи сформульовані автором у доступній науковій формі, характеризуються чіткістю, коректністю та логічно впливають з отриманих результатів дослідження, тоді як рекомендації ґрунтуються на зроблених висновках.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується комплексним системним аналізом широкого кола нормативних, доктринальних та інших джерел, що стосуються досліджуваної проблематики. Автор переконливо демонструє, що його робота ґрунтується на попередніх дослідженнях, теоріях, концепціях та постулатах, при цьому чітко вказуючи на власний внесок у розробку питань конституційно-правових засад реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів.

Дисертант детально описує використані методи дослідження та надає обґрунтування їх вибору, так само методологічні принципи й підходи. Важливим аспектом роботи є порівняння отриманих результатів і висновків з результатами й висновками інших авторів, що дозволяє визначити унікальність даного дослідження та спосіб, у який воно доповнює і розвиває попередні напрацювання з цієї тематики.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Довганя О.О., винесені на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, характеризуються високим ступенем наукової новизни і мають безперечне практичне значення для розвитку науки конституційного права,

удосконалення правового регулювання у сфері реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів.

Результати дисертаційного дослідження мають значне теоретичне і практичне значення, оскільки можуть бути використані у різноманітних сферах діяльності. У науково-дослідній сфері вони слугуватимуть надійним підґрунтям для подальших загальних і спеціальних наукових досліджень, стануть предметом обговорення на наукових конференціях і під час дискурсів, присвячених теоретичним й практичним аспектам реалізації права на свободу думки і слова загалом та у професійній діяльності журналістів зокрема, механізмам і гарантіям забезпечення цього права і діяльності, а також використанню позитивного досвіду зарубіжних країн у даній сфері.

В освітньому процесі результати дослідження можуть бути ефективно використані під час підготовки і проведення занять для майбутніх юристів, журналістів та інших фахівців, при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Конституційне право», «Актуальні проблеми конституційного і муніципального права», «Конституційне процесуальне право», «Право Європейського Союзу», «Міжнародне право», «Конституційна реформа в Україні» тощо. Крім того, вони можуть стати цінним матеріалом при підготовці підручників, навчальних посібників та інших освітніх ресурсів.

У сфері правотворчості положення дисертації можуть бути корисними при удосконаленні положень Конституції України, відповідних законів й інших нормативно-правових актів, розробці законодавчих ініціатив, а також під час здійснення міжнародної правотворчої діяльності. Це дозволить підвищити якість та ефективність правового регулювання у сфері реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів.

Результати дослідження знайдуть практичне застосування у сфері правозастосування, зокрема, у роботі органів державної влади й органів місцевого самоврядування в Україні, суб'єктів у сфері медіа, громадських організацій, міжнародних організацій та інших інституцій. Вони можуть бути корисними для

національних і міжнародних експертів, слугувати основою для підвищення кваліфікації медіа юристів, адвокатів, інших фахівців та експертів, сприяти більш ефективному виконанню ними своїх професійних обов'язків. Нарешті, отримані результати можуть бути використані у правовиховній і правороз'яснювальній роботі, сприяючи підвищенню рівня правової культури та правової свідомості громадян, формуванню у них поваги до права на свободу думки і слова та розуміння важливості його реалізації у професійній діяльності журналістів.

Отже, теоретико-практичне значення результатів дисертації полягає у їх широкому потенціалі для використання у науково-дослідній сфері, освітньому процесі, правотворчості, правозастосуванні, правовиховній і правороз'яснювальній роботі, що підкреслює їх цінність і значущість для розвитку науки конституційного права та вдосконалення правового регулювання у сфері реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота Довганя О.О. є ґрунтовним та цілісним дослідженням, яке відповідає поставленій меті, завданням та предмету дослідження, а також вимогам МОН України. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі автор розглядає теоретико-методологічні засади дослідження права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів, еволюцію правозахисних теорій, типологізацію цього права та його співвідношення з іншими конституційними правами. Визначено властивості та складові елементи права на свободу думки і слова, а також класифіковано конституційно-правові принципи його регламентації та реалізації. Другий розділ присвячено аналізу міжнародних та національних стандартів, нормативно-правового регулювання права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів. Досліджено роль міжнародних організацій, чинники, що зумовлюють регулювання цього права в різних державах, етапи становлення відповідного конституційно-правового регулювання в Україні та систему джерел його забезпечення. У третьому розділі автор розкриває механізм забезпечення права на

свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів, який включає нормативно-правову та інституційну підсистеми. Проаналізовано проблеми та завдання вдосконалення діяльності профільних органів влади, взаємодії з громадянським суспільством, забезпечення безпеки журналістських розслідувань. Запропоновано зміни до законодавства для підвищення медійної культури та захисту безпеки журналістів. Висновки дисертації є обґрунтованими, відповідають поставленим завданням та меті, мають практичну спрямованість. Список використаних джерел є широким та різноманітним.

Загалом, дисертаційне дослідження Довганя О.О. є завершеною науковою працею, яка має теоретичне і практичне значення для вдосконалення конституційно-правових засад реалізації права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У процесі ретельного аналізу та всебічного розгляду як основного тексту дисертаційного дослідження, так і супутніх наукових публікацій автора, не було виявлено ознак чи фактів, які б свідчили про порушення академічної доброчесності. Тому можна стверджувати, що дисертація Довганя О.О. на тему «Реалізація права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів» є оригінальним і самостійно виконаним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам та стандартам, що висуваються до подібних робіт.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Сучасні виклики посилюють небезпеки у реальному житті пересічних громадян, а також журналістів та медіа (ЗМІ), зумовлюють перегляд повноважень органів публічної влади, уповноважених на формування і здійснення державної політики у сфері медіа, гуманітарної політики, політики забезпечення інформаційної безпеки тощо.

Як зазначалось, до беззаперечних переваг дисертації слід віднести авторські пропозиції про удосконалення законодавства в частині конституційної модернізації ст. 34 Основного Закону України, інших нормативно-правових актів і процесу їх

реалізації. Погоджуємось про знаковий характер Закону України «Про медіа», його консолідує роль для розвитку медійного законодавства. Проте чимало проблемних аспектів Довгань О.О. лише окреслює, але чітко не конкретизує шляхи або способи їх вирішення. Видається, що поверхнево здійснено порівняльний аналіз механізму реалізації права на свободу думки і слова журналістів в Україні та зарубіжних державах.

Відзначені тенденції і закономірності зарубіжного досвіду конституційно-правового регулювання права на свободу думки і слова на рівні конституцій інших держав потребують конкретизації. Так само слід уточнити, що мав автор на увазі, зазначаючи про оптимізацію діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Державного комітету телебачення і радіомовлення України; вплив діджиталізації на організацію роботи журналістів та інших медіаучасників, розширення і підвищення ефективності існуючих гарантій їх безпеки, професійної діяльності журналістів у мирний час і під час війни, інших збройних конфліктів; механізмів забезпечення інформаційного конституціоналізму, у т.ч. у післявоєнний період.

Не дивлячись на це, переважна більшість положень і висновків у роботі заслуговують на підтримку.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Довганя Олександра Олександровича на тему «Реалізація права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів» і подана на здобуття ступеня доктора філософії, являє собою ґрунтовне, всеохоплююче та завершене наукове дослідження. Робота вирізняється цілісністю і комплексним підходом до вивчення поставленої проблематики. У ній представлені нові науково обґрунтовані результати, що характеризуються оригінальністю і новизною як у постановці, так і у вирішенні проблем, пов'язаних з реалізацією права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів. Сукупність отриманих результатів має істотне значення для подальшого розвитку науки конституційного права, а також представляє теоретичну і практичну цінність у цій галузі.

постановці, так і у вирішенні проблем, пов'язаних з реалізацією права на свободу думки і слова у професійній діяльності журналістів. Сукупність отриманих результатів має істотне значення для подальшого розвитку науки конституційного права, а також представляє теоретичну і практичну цінність у цій галузі.

Рецензована дисертаційна робота повністю відповідає галузі знань 08 – Право, спеціальності 081 – Право, а також вимогам, які висуваються до подібних наукових досліджень. Зокрема, вона відповідає «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями), наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44).

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що автор дисертаційного дослідження – Довгань Олександр Олександрович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент: кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ

Катерина СЬОХ

